

Sprekend Humanisme

Uitwerking van de lezing van:

Peter Derkx (1951)

Datum	: 27 maart 1998
Lokatie	: Utrecht
Onderwerp(en)	: Peter Derkx vertelt over de lezing van Garmt Stuiveling op het <ul style="list-style-type: none">○ HV: oprichting, voorzitterschap, centrale personen, 1e congres○ Stuiveling: achtergrond, opleiding, hoogleraarschap, HV-lezing○ Humanisme: definitie, verhouding tot klassiek humanisme, belangrijke humanisten
Duur interview	: 47:34 (min/sec)

Naam/functie interviewer(s)	: N.V.T.
Kader/context	: Piet Thoenesfondslezing in 1998 waarin Peter Derkx vertelt over beginjaren en linkse oorsprong van het HV.
Niveau van uitwerking	: Indicatief (globaal. Tijd/onderwerp + kernzin(nen) en evt. opmerking)
Drager	: Gedigitaliseerde opname van een geluidscassetteband WAV bestand WAV-136A-Derkx
Datum uitwerking	: 11 april 2014
Uitgewerkt door	: Marieke Nap

Respondent	: Peter Derkx (1951)
-------------------	----------------------

Peter Derkx (1951) studeerde Engels en wijsbegeerte in Utrecht, Glasgow en Groningen. Vanaf 1977 was hij docent wijsbegeerte en humanistiek aan het Humanistisch Opleidingsinstituut en van 1989 tot en met 2002 universitair hoofddocent voor geschiedenis van het humanisme aan de Universiteit voor Humanistiek. Per januari 2003 werd hij benoemd tot hoogleraar Humanisme en Levensbeschouwing. Zijn speciale aandachtsgebieden zijn: theorie van het humanisme als levensbeschouwing; evolutietheorie, humanisme en zingeving; zingeving, geluk en goed ouder worden. Derkx is onder meer senior editor van de serie *Life Sciences, Ethics and Democracy*, Editions RODOPI B.V., lid van de bevoegdheidscommissie Humanistische Geestelijke Begeleiding. Humanistisch Verbond, lid van de Adviesraad van The Humanist Institute en lid van de redactieraad *Essays in the Philosophy of Humanism*.

Teller: minuut/sec	Index/onderwerp:	Opmerkingen:
00.00	Inleiding	Overzicht van belangrijke lezingen om het verhaal van Derkx beter te kunnen plaatsen. Ook omdat de positie van Van Praag in de beginperiode van het HV niet zo onaantastbaar was als in latere jaren.
01 18	Doel Nederlandse Volksbeweging	De Nederlandse Volksbeweging wilde vlak na de oorlog een grote krachtenbundeling op politiek links. Elke socialist zou zich er moeten thuisvoelen, de levensbeschouwing zou geen scheidend beginsel moeten zijn.
02 52	Aanzet oprichting humanistische organisatie	Van Praag was hoofdredacteur van <i>Het Parool</i> en ondergedoken bij Fenco van de Berkhof, de latere HV-administrateur. Van Praag wilde meedoen met de volksbeweging, was ook bang voor verwatering. Er kwamen veel artikelen in <i>Vrij Nederland</i> , ook van christenen die meenden dat de geestelijke basis alleen maar christelijk kon zijn. Van Praag en Annie Romein-Verschoor reageerden boos. Stuiveling zocht toen contact met Van Praag: er moest een humanistische organisatie worden opgericht.
05 15	Vorbereiding oprichting Humanistisch Verbond & gelijktijdige vergadering Nederlandse Volksbeweging NVB	Van Praag, Stuiveling en Van de Berkhof zochten mensen bij elkaar. Op 17-11-1945 was de voorbereidende vergadering voor een organisatie van humanisten in Nederland; Stuiveling was voorzitter. Niet aanwezig: hoogleraren Hoetink en Pos, zij hielden lezingen op een gelijktijdige bijeenkomst van de NVB. Latere HV-hoofdbestuursleden discussieerden hier over de geestelijke grondslagen van het socialisme.
08 19	Voorzitterschap HV	Tijdens het oprichtingscongres (17-02-1946) hield Hoetink een rede. Van Praag - nog niet gepromoveerd - vond dat minimaal een hoogleraar voorzitter moest zijn. Hoetink werd toen voorzitter, tegen zijn zin omdat hij veel te druk was.

Teller: minuut/sec	Index/onderwerp:	Opmerkingen:
		Na een half jaar was Van Praag gepromoveerd en moest hij, als drijvende kracht, zelf maar voorzitter worden.
10 59	Centrale positie Van Praag binnen het HV	Van Praag had een centrale rol, omdat hij het HV het belangrijkste vond. Andere betrokkenen waren druk met andere zaken die ze ook belangrijk vonden. Stuiveling werd hoogleraar Nederlandse letterkunde en Pos zat in tientallen besturen en organen.
12 51	Andere centrale personen begintijd HV	In de begintijd van het HV waren ook J.C. Brandt Corstius, Anton Constandse, Henk Bongers en Piet Schut van belang. Schut, religieus humanist, radicaal antimilitarist en antikolonialist, was oprichter van het religieus humanistisch verbond in Amersfoort.
15 37	Eerste HV-congres in 1946	Op het 1e congres in september 1946 moest heel veel geregeld worden: statuten, bestuur en dergelijke. Van Praag hield de lezing 'Het HV, dat zijt gij', om mensen te mobiliseren. Stuiveling zette meer het humanisme inhoudelijk neer.
17 26	Stuiveling als Fries	Stuiveling (1907-1985) zag grote verschillen tussen Groningers (nuchter, materialistisch) en Friezen (emotioneel, idealistisch). Hij zag zichzelf graag als emotioneel gedreven en als iemand die idealen heel belangrijk vond.
20 48	Ouders & opleidingen	Zijn vader was een buitenkerkelijke, socialistische schooldirecteur, zijn moeder was vrijzinnig protestant. Hij ging naar de HBS in Groningen, studeerde daar later Nederlands. Hij was overtuigd humanist sinds de colleges filosofie van Heymans en Polak, humanistische filosofen die veel betekenden voor het acceptabel maken van het niet-godsdienstig zijn in de Nederlandse cultuur.
22 51	Hoogleraar met voorliefde voor Multatuli, Roland Holst en Gorter	Stuiveling was hoogleraar Taalbeheersing en later Letterkunde, ook voorzitter van het Multatuli Genootschap en de Henriëtte

Teller: minuut/sec	Index/onderwerp:	Opmerkingen:
		Roland Holst Stichting. Hij had heel graag willen laten zien dat Gorters gedichten niet slechter werden toen hij koos voor het socialisme. Stuiveling schreef zelf ook gedichten.
26 21	Stuiveling geen rationalist	Stuiveling wordt wel een rationalist genoemd, tegenover religieus of existentieel bewogen. Dat klopt niet met zijn zelfbeeld als Fries, noch met zijn gedichten. Hij vond wel dat ieder mens een redelijke kern heeft. Dit idee werd binnen het HV later vervangen door een existentialistische opvatting over ethiek.
28 44	Rol en verdienste Stuiveling voor het Humanistisch Verbond	Stuiveling speelde een grote rol in de oprichting van het HV. Hij was lid van het hoofdbestuur, bestuurslid en hoofd van de afdeling geestelijke en culturele zaken. Ook verzorgde hij de radiorubriek <i>Geestelijk Leven</i> van de VARA.
31 50	Lezing Stuiveling	Derkx wil de HV-lezing van Stuiveling weergeven en verduidelijken – een hachelijke zaak omdat de tekst niet is uitgeschreven.
33 13	Christendom en humanisme samen als basis Europese cultuur	Sinds de Eerste Wereldoorlog is er een crisis in de westerse beschaving. Gezamenlijk herstel is mogelijk: christendom en humanisme samen als de basis van de Europese cultuur. Zijn ze gelijkwaardig en ondubbelzinnig? Er zijn allerlei soorten christenen. Ook het humanisme is niet ondubbelzinnig.
35 20	Positie Marx ten opzichte van het humanisme	Erasmus, Coornhert, Hugo de Groot zijn weinig omstreden humanisten. Maar de jonge Marx? Op de NVB-conferentie meende Banning dat de jonge Marx humanist was, volgens Hoetink en Pos kon je hem niet scheiden van de latere Marx.
37 12	Bergson & Polak	Bergson schreef een boek over de scheppende evolutie, maar zou zich op zijn sterfbed hebben bekeerd tot het katholieke geloof.

Teller: minuut/sec	Index/onderwerp:	Opmerkingen:
		Dat Stuiveling in zijn lezing Polak noemt, zal niemand verbazen: die was voor hem van groot belang geweest bij zijn keuze voor het humanisme.
38 44	Definities humanisme	<p>Woordenboeken omschreven humanisme vooral als de studie van de klassieke beschaving.</p> <p>De betekenis van 'ongodsdienstige levensbeschouwing' was nog niet tot het grote publiek doorgedrongen.</p> <p>Pas in 1950 neemt Van Dale het op; dat had alles te maken met de oprichting van het Humanistisch Verbond.</p>
41 58	Klassieke beschaving	<p>De klassieke cultuur is een hoogtepunt van menselijke, vrije, ondogmatische beschaving.</p> <p>Ze beantwoordt aan essentiële menselijke behoefte aan schoonheid, denken, wijsheid, redelijkheid en kosmisch gevoel.</p>
43 35	Verhouding klassieken tot 'modern' humanisme van het HV	<p>De verhouding van de klassieke beschaving tot 'modern' humanisme van het HV is ingewikkeld: er was een duidelijk verband, maar veel Renaissance-humanisten waren christelijk.</p> <p>Voor Hoetink benadrukte het verband met de klassieke oudheid; hij vond de klassieken de basis van de Europese cultuur. Hij was daarin ook heel scherp in zijn debatten met christenen.</p> <p>Het naïef optimisme uit het begin van de 19e en 20e eeuw speelde bij zowel humanisten als christenen: dat was de tijdgeest. Een meer realistische kijk in Europa op het mens zijn kwam van de Griekse tragedies.</p>
46 40 - 47 34	Worsteling Stuiveling	<p>Stuiveling worstelt met de verhouding tot christelijke Renaissance-humanisten. Sommige humanisten zijn vervreemd van het christendom.</p> <p>Anderen, Erasmus, Thomas Moore, Arminius, Hugo de Groot [einde zin weggevallen – MN]</p>